

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 17 februari 1920 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Närvarande: herrar von Sneidern, von Sydow, Hult, Carl E. Svensson, Westman, Boberg, Linder, Sigfrid, Winberg*, Magnusson i Kalmar, Andersson i Knäppinge, Karlsson i Gasabäck, Carlsson i Frosterud, Nilsson i Vibberbo*, Johansson i Sollefteå*, Johansson i Vittinge.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 23 januari 1920 dagtecknad proposition nr 40, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl Maj:t under återopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslaget riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Härigenom förordnas, att lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, vilken lag gäller till och med den 29 februari 1920, skall äga fortsatt tillämpning till och med den

28 februari 1921. Vad i 15 § samma lag stadgas om strafflindring vid synnerligen förmildrande omständigheter, skall, utan hinder av övergångsbestämmelse till äldre lag, äga tillämpning, där efter den 29 februari 1920 ansvar ådömes för förseelse mot den äldre lagen.

Där beslag å vara eller annat förfogande över egendom, varom förordnats på grund av äldre lag eller 4 eller 5 § i lagen den 26 april 1918, gäller till och med den 29 februari 1920, äger Konungen före den 1 mars 1920 förordna, att nämnda förfogande skall fortfarande gälla; och vare delgivning av det nya förordnandet ej erforderlig. Har sådant förordnande givits angående beslag, varde den i 4 § 2 mom. sistnämnda lag bestämda tiden av trettio dagar efter beslag räknad från det beslaget först blev gällande, och skall vad i 11 § samma lag stadgas om ersättnings bestämmande till värdet vid den tid, då förordnandet om beslag gavs, äga tillämpning i fråga om det förordnande, som först meddelats. Ej må förfogande, varom nu sagts, eller sådant, varom på grund av 4 eller 5 § i lagen den 26 april 1918 förordnas efter den 29 februari 1920, gälla längre än till och med den 28 februari 1921.

Har den 28 februari 1921 förordnande om varas avstående till kronan ännu ej blivit mot innehavaren gällande, vare förordnandet utan verkan. I fråga om ersättning, vartill någon enligt lagen den 26 april 1918 är berättigad den 28 februari 1921, så ock beträffande ansvar för förseelse, som i 15 § avses, där den begåtts före den 1 mars 1921, skall vad i samma lag stadgas fortfarande äga tillämpning.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande förslag, får utskottet hänvisa till propositionen.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehått följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 213, av herrar Reuterskiöld, Joh. Johansson och Grevesmühl;
samt

inom andra kammaren:

nr 315, av herr Hage;

nr 318, av herrar Andersson i Eliantorp och Westman i Brobygård, samt

nr 319, av herr Lindman.

Herr
Reuters-
skiölds m. fl.
motion.

Herr Reuterskiöld och hans medmotionärer hava i sin motion yrkat, att förevarande proposition måtte av riksdagen avslås. Till stöd för detta yrkande har anförts:

»I Kungl. Maj:ts proposition nr 40 föreslås förlängning på ett år av 1918 års förfogandelag. De skäl, som härför anförts, äro i huvudsak inga andra, än att vederbörande hörda kommissioner vilja ha kvar lagen som ett

slags säkerhetsventil, om de skulle komma att, i den belägenhet, vilken de förutsätta som möjlig men icke trolig, nämligen kristidens återkomst, nödgas föreslå eller vidtaga åtgärder, för vilka enskildes behövliga medverkan eljes icke stode att vinna. För en dylik eventualitet synes dock vara vida rimligare, att Kungl. Maj:t, om den inträffar, sammankallar urtima riksdag, där ej den lagtima är samlad, för att då vinna dess samtycke till provisoriska lagstiftningsåtgärder. Alldeles orimligt blir det också, om nu riksdagen skulle indirekt giva stöd åt den tolkning av orden »utomordentliga, av krig föranledda förhållanden», som föredragande departementschefen givit, (sid. 7), då han menar att, »ehuru världskriget numera även formellt avslutats», efterverkningarnas fortbestånd måste anses lika med »utomordentliga av krig föranledda förhållanden». Att en sådan tolkning står i god överensstämmelse med de underbara tolkningar förfogandelagen i sina många skiftande gestalter varit utsatt för, är väl sant, men den omständigheten är ett desto starkare skäl för att icke giva den samma riksdagens godkännande. När freden *även* formellt slutits, och krigsfaran är över, gäller lagen icke längre, och det måste bestämt betvivlas och bestridas, att, även om riksdagen medgäve förlängning av förfogandelagen, densamma lagligen kunde tillämpas utan att ny krigsfara eller nytt krig utbröte. Överhuvud är, med den erfarenhet för ögonen, som kristiden givit angående ett ofta godtyckligt begagnande av lagstiftningen, icke skäligen att ens skenbart giva en regering, om vars sammansättning och möjliga avsikter man ingenting vet — lagen skulle ju gälla ett år, varunder regeringsändringar kunna äga rum mer än en gång — fria händer att förfoga över enskild egendom i samma utsträckning som under den gångna tiden.»

Herr Hage har i sin motion föreslagit, att riksdagen måtte för sin del antaga ifrågavarande lagförslag, dock med den ändring, att 5 § 1 mom. andra stycket komme att lyda på följande sätt: *Herr Hages motion.*

»Ägare eller innehavare av byggnad vare ock, där det finnes erforderligt för beredande av bostad vid inträffad bostadsbrist inom ett samhälle, pliktig till kronan mot ersättning upplåta byggnaden eller del därav, så framt den ej av honom eller annan användes till bostad eller för rörelse eller annan verksamhet.»

Till stöd för berörda hemstallan har motionären anført följande:

»Kungl. Maj:t har i proposition nr 40 föreslagit, att riksdagen skall medgiva, att giltighetstiden för den s. k. förfoganderättslagen skall prolongeras. För min del vill jag naturligtvis medverka till detta prolongerande. Men jag vill samtidigt framföra kravet på att lagen i ett särskilt fall skall skärpas, nämligen med avseende på de bestämmelser, som

finnas i § 5 mom. 1 andra stycket om rätt till tvångsuthyrning av lägenhet, som står tom.

Sistnämnda bestämmelser blevo, enligt mitt förmenande, då lagen antogs, allt för utvattnade dels genom stadgandet om att man endast får använda lagen för detta ändamål, då det är fråga om att skaffa bostad för *husvilla*, dels också genom den bestämmelse, som uttalar, att man ej får tillämpa lagens stadganden, om genom upplåtelsen avsevärd skada eller olägenhet vållas.

En sådan utvattning av bestämmelserna har lett till — som också nämnes i propositionen — att lagen i denna punkt ej kommit till någon större användning.

För min del känner jag ett fall, då en hel våning fått stå tom i ett samhälle, där mycket stor bostadsbrist råder. Efter allt att döma synes man nämligen på vissa håll vilja uttolka bestämmelsen om att man kan tillämpa lagen endast då *husvilla* finnas på sådant sätt, att man skall rent ut kunna visa på, att det finnes folk, som i bokstavig bemärkelse fullständigt saknar allt slags bostad. Sådan lagtexten nu är formulerad, kan den också lätt giva anledning till en sådan tolkning.

En annan del av stadgandet, som också förminskar effektiviteten i detsamma, är det tillägg, som finnes i slutet på lagens § 5 mom. 1 andra stycket. Här inskränkes befogenheten, som förut nämnts, genom följande passus: »eller eljest genom upplåtelsen avsevärd skada eller olägenhet skulle vållas». Det har på sina håll gjorts gällande — och härtill har även bidragit den passus i lagtexten, där det heter att lagen endast får tillgripas »där det finnes *oundgängligen* erforderligt» — att denna bestämmelse skulle kunna förhindra ett användande av lagen i ett sådant fall, då t. ex. husägaren bebor nedre våningen i ett hus och förklarar sig icke vilja uthyra övre våningen på grund därav att han icke vill ha hyresgäster boende över sig, alldenstund detta skulle vålla avsevärd olägenhet för honom, då han är en till en sådan ålder kommen man, att han vill ha lugn och stillhet omkring sig. Sådant är förhållandet i det fall, som jag här ovan berört.

Vad som här sagts, gäller ej ett enstaka fall. I en debatt i andra kammaren ett föregående år, då frågan om bostadsransonering och skatt å överloppsrum behandlades, förklarade en medlem av kammaren, att han kände ett fall, då en förmögen person i Stockholm för att slippa hyresgäster i våningen ovanför sig ordnat det på ungefärligen samma sätt, som här refererats.

Sådana missförhållanden, som här nämnts, skulle säkerligen bäst avhjälpas genom tillkomsten av en lag om bostadsransonering, varom för-

slag framförts i riksdagen. Men då en sådan lagstiftning givetvis kommer att taga sin tid att utarbeta, även om riksdagen skulle besluta i princip uttala sig därför, så anser jag, att man ej kan vänta på densamma utan bör redan nu vidtaga en omformulering av omskrivna stadganden — såvida ej riksdagen möjligen skulle förklara, att dessa stadganden icke kunna tolkas på det sätt som ovan nämnts.»

Herrar Andersson i Eliantorp och Westman i Brobyggård hava i sin motion hemställt, att riksdagen måtte göra den ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att 5 § av nu gällande lag i ämnet den 26 april 1918 erhöles följande ändrade lydelse:

Herr Anderssons i Eliantorp och herr Westmans i Brobyggård motion.

5 §.

1 mom. Där det för tillgodoseende av sådant behov av vara, som i 2 § avses, prövas nödigt, att kronan förfogar över mark för upplag eller mark eller fartyg för transport, utan att samma egendom avstås till kronan, vare ägare eller innehavare av egendomen pliktig att, i den mån Konungen så förordnar, till kronan mot ersättning upplåta egendomen.

2 mom. Erfordras för ändamål, som i 1 mom. är sagt, att med fartyg verkställas forsling av viss vara, utan att kronan i övrigt förfogar över fartyget, vare ägare eller innehavare därav pliktig att, efter ty Konungen förordnar, mot ersättning verkställa forsling, som nyss är sagd.

Därjämte hava motionärerna hemställt, att riksdagen vid bifall till ändringsförslaget ville vidtaga de nödvändiga redaktionella ändringarna i Kungl. Maj:ts förslag.

Såsom skäl för sin hemställan hava motionärerna anfört följande:

»Genom krigstidslagarna har riksdagen under världskriget medgivit, att utomordentliga och för vårt fria statsskick eljest främmande befogenheter lagts i Kungl. Maj:ts hand. För att förebygga att dessa lagar skulle medföra en varaktig förändring av de huvudgrundsatser, på vilka vårt samhällsliv är uppbyggt, hade de antagits endast för ett år i sänder. Vid varje tillfälle då de förlängts, har därjämte ägt rum en prövning av den omfattning, i vilka dylika utomordentliga befogenheter med hänsyn till den närmaste tidens krav måste anförtras åt Kungl. Maj:t.

Under världskrigets senaste år medförde en dylik prövning, att det ansågs nödvändigt att tid efter annan utvidga dessa befogenheter. Efter de freder, som numera slutits, måste det anses vara principiellt riktigt och en naturlig konsekvens, att man tager under övervägande, huruvida

de utomordentliga maktmedel, som Kungl. Maj:t erhållit under världskriget, verkligen utan någon som helst inskränkning måste genom ett nytt beslut överlämnas åt Kungl. Maj:t.

I de svåra förhållanden, som under världskriget rått i fråga om vår folkhushållning, har en påtaglig förbättring inträtt, vilket yttrar sig i ökad tillförsel och starka prisfall på vissa betydelsefulla och nödvändiga förbrukningsvaror. Den ovisshet, som under världskrigets efterverkningar alltjämt råder på världsmarknaden, manar emellertid till att iakttaga försiktighet vid återförandet av vår lagstiftning till det normala tillståndet. I enlighet härmed synes det för närvarande icke vara lämpligt att framställa ett yrkande, att kristidslagstiftningen i dess helhet skall upphöra. Väl överensstämmande med en sådan försiktighet och dessutom principiellt oangripligt synes emellertid vara, att man icke längre tilldelar Kungl. Maj:t befogenheter, vilkas användande varit av ingen eller obetydlig nytta, i vissa fall rent av skadligt, och som det under alla förhållanden måste anses vara uteslutet, att Kungl. Maj:t på egen hand hädanefter tillämpar i praktiken.

De grundsatser, som här framställts, leda därhän, att den mest ingripande av kristidslagarna, *förfoganderättslagen*, icke bör med samma innehåll som hittills förnyas.

För att i vidsträcktaste omfattning tillmötesgå alla tillbörliga krav och önskemål, som från Kungl. Maj:ts sida kunna göras gällande, vilja vi här icke framställa något yrkande därom, att Kungl. Maj:t skall berövas de vittgående befogenheter att för att tillgodose ett mer eller mindre allmänt behov tvinga ägare eller innehavare av vara, som är viktig förnödenhetsvara eller kan användas för framställning av sådan vara, att avstå densamma. Vi vilja även medgiva, att innehavare av dylik vara alltjämt skall vara pliktig att, om den ej är beredd, mot ersättning bearbeta den, så att den blir färdig för det allmännas räkning. Lika litet yrka vi någon rubbning av kronans rätt att lägga beslag på här omtalade vara. De vittgående rättigheter, som enligt förfogandelagens 2—4 §§ tillkomma Kungl. Maj:t, skulle alltså bestå orubbade, och vi avstå från att föreslå någon ändring i dessa lagrum.

När vi intaga denna ståndpunkt, göra vi det likväl under den förutsättningen, att Kungl. Maj:t hädanefter lika litet som hittills kommer att använda sin makt till sådan för vår jordbruksnäring fördärvbringande åtgärd som den att från lantbrukare tvångsuttaga djur tillhörande hans kreatursbesättning.

Däremot kunna vi icke anse lämpligt eller erforderligt, att lagens 5 § förnyas i dess nuvarande lydelse. Detta lagställe bemyndigar staten att

på det mest betänkliga sätt ingripa mot den enskilde och även att utvidga statsdriften till områden, där de svagheter och olägenheter i hög grad framträtt, vika äro förenade med densamma.

Detta lagställe ålägger som bekant ägare eller innehavare av fastighet, byggnad eller annan anläggning, järnväg, fartyg eller annat transportmedel att avstå egendom eller del därav till kronan och att även tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning därå.

Av dessa befogenheter synes kronan ha använt sig i huvudsakligen tre avsenden.

För det första har kronan frantagit innehavaren skötseln av vissa jordbruksfastigheter, vilka varit föremål för vanhävd. Av de visserligen ej alldeles fullständiga siffror, som meddelas i den kungl. propositionen nr 40, framgå emellertid, att under år 1918 sådan egendom endast i 13 fall frantagits innehavaren och utarrenderats till annan, och det siffermaterial, som meddelas för 1919, antyder, att lagen tillämpats i ännu mindre omfattning under sistnämnda år. Dessa åtgärder ha alltså varit utan den ringaste betydelse för vår folknäring. Då härtill kommer att, enligt den föreliggande propositionen nr 40, vanhävdad fastighet hädanefter skulle kunna utarrenderas icke såsom hittills på 5 år, utan endast på ett år, blir naturligtvis lagbestämmelsen helt och hållet ineffektiv, då ingen på så kort tid lär vilja övertaga en vanhävdad jordbruksgård. Ur här berörd synpunkt finns alltså ej tillräcklig anledning att utfärda ny fullmakt för Kungl. Maj:t.

För det andra har lagrummet varit av betydelse för bränslekommissionens verksamhet. Denna är emellertid nu ställd under avveckling. Finansministern meddelade i remissdebatten i andra kammaren, »att sedan juni månad 1918 har icke någon ved avverkats på ett par undantag när» och i den föreliggande propositionen uppges, »att beslagen på skogsmark vore i stort sätt hävd med undantag för sådana områden, där kommissionen fortfarande hade ved liggande». För bränslekommissionens räkning synes därför på sin höjd behövas en rätt att förfoga över fastighet för upplag av ved och transport därav. Att bibehålla lagstadgandet i dess nuvarande lydelse, i syfte att bereda Kungl. Maj:t möjlighet att återuppliva bränslekommissionen, synes icke kunna ifrågakomma; då Kungl. Maj:t säkerligen icke kommer att på egen hand vidtaga en sådan åtgärd.

För det tredje har lagstadgandet ansetts vara av värde vid underhandlingen med redarne om erhållande av skeppsrum för införandet av viktiga förnödenheter. Så långt det ur denna synpunkt är behöfligt torde stadgandet böra bibehållas.

Herr
Lindmans
motion.

Herr Lindman har i sin motion hemställt, att riksdagen måtte besluta att gällande förfoganderättslag efter den 29 februari 1920 skall äga tillämpning allenast beträffande vad som faller under bränslekommissionens verksamhetsområde och i sådant avseende endast till och med den 28 februari 1921.

Till stöd för sin hemställan har motionären anfört följande:

»Alla torde vara överens därom, att ifrågavarande förfoganderättslag icke bör vara gällande längre, än som är oundgängligen nödvändigt. Den framkallades av det nödläge, vari vårt land under världskriget på vissa, för folkets levnadsbehov synnerligen viktiga områden försattes, men så fort detta nödläge upphörde, har tydligen grunden för lagens fortvaro blivit undanryckt. Det är icke nog med, att denna lag för de olika producenterna eller importörerna skapar ett osäkerhetstillstånd, som en medborgare icke bör hava skyldighet att bliva underkastad längre än ett verkligt nödtvång föreligger. En lag sådan som den ifrågavarande lägger därjämte en förlamande hand på produktionen och handeln. Till de osäkra faktorer, varmed dessa alltid hava att räkna, kommer nämligen den, så länge lagen fortbestår, ständigt förefintliga farhågan, att staten med stöd av densamma skall ingripa och rubba eljest fullt berättigade beräkningar. Föredragande departementschefen förklarar sig visserligen, enligt vad statsrådsprotokollet utvisar, förutsätta, att Kungl. Maj:t icke kommer att tillämpa lagens bestämmelser, med mindre detta påkallas av något allmänt intresse av synnerlig vikt, men det betänkliga härvidlag är tydligen det förhållandet, att meningarna kunna bliva så delade beträffande frågan, när ett dylikt intresse av synnerlig vikt föreligger eller icke. Svårt att avgöra redan för den, som har avgörandet i sin hand, blir det tydligen än svårare för den, som skall inrätta sig efter vad Kungl. Maj:t en gång i framtiden kan finna ett dylikt intresse påkalla.

För samhällslivets lugna gång och utveckling bör därför förevarande lag fortast möjligt upphävas. När man nu genomläser departementschefens motivering för lagens bibehållande, finner man sig icke övertygad om nödvändigheten härav mer än i ett avseende, nämligen i fråga om området för bränslekommissionens verksamhet. Det är tydligt, att denna kommissionsavveckling ännu icke hunnit så långt, att lagen i det avseendet ännu kan undvaras. Kommissionen har hemställt om lagens fortvaro under ytterligare ett år, och synes häremot icke vara något att erinra.»

Till utskottet har med anledning av framställda frågor under hand överlämnats följande, den 4 februari 1920 dagtecknade promemoria från bränslekommissionen.

»1. Anledningarna till att förlängning av förfoganderättslagens giltighet efter den 29 februari 1920 är för bränslekommissionen önskvärd.

Bränsle-
kommis-
sionen.

Den författning, som legat till grund för avverkningar, som av kommissionen vidtagits efter beslag å skogsmark, utfärdades den 12 maj 1917 och innefattar bestämmelser rörande upplåtande till kronan av vissa områden för skogsavverkning (Sv. förf.-saml. n:r 211). Denna författning är den enda, som, omedelbart berörande kommissionens verksamhet, fortfarande är gällande. För verkställande av avverkningar (såsom nedan anföres voro dessa s. k. beslagshuggningar avslutade 1 maj 1918) erfordras icke berörda förordning, men däremot är det av vikt för kommissionen, att förordningen erhåller utsträckt giltighetstid, så länge kommissionen har ved kvarliggande i skogen. I kommissionens skrivelse till chefen för justitiedepartementet har anmälts, att ganska stora kvantiteter ännu kvarligga i skogen för utdrivning dels under innevarande vinter, dels även, dock givetvis i ganska obetydlig utsträckning, under nästkommande förvinter.

Vidare har Kungl. Maj:t, med stöd av förfoganderättslagen, efter framställning av kommissionen, förordnat om upplåtande till kommissionen av tre upplagsplatser, en i Östergötlands län, en i Gävleborgs län och en i Norrbottens län. Då dessa upplagsplatser äro belägna å centralpunkter, dit stora massor av kommissionens ved blivit förda, kan kommissionen icke avvara upplagsplatserna med februari månads utgång.

Under senaste dagarna har ytterligare ett fall kommit upp, då kommissionen eventuellt ser sig nödsakad göra framställning hos Kungl. Maj:t om tillämpning av förfoganderättslagen för att kommissionen skall erhålla rätt att begagna en upplagsplats utan kostnader, vilka måste betraktas såsom abnorma.

2. Avverkar kommissionen fortfarande ved?

Alla kommissionens vedhuggningar avslutades i stort sett 1 maj 1918. Huggningar efter denna tid hava verkställts endast för utnyttjande av avverkningsrätter, som kommissionen under år 1917 inköpt, samt i ett fall — å Äggfors Aktiebolag tillhöriga skogar — som varit föremål för tvist, på grund varav kommissionens avverkningar med anledning av avtal en tid fått vila och först på ett senare stadium av kommissionens verksamhet kunnat verkställas. Den kvantitet, som sålunda avverkas, torde uppgå till 15 å 17,000 kubikmeter.

På grund av avverkningsrätter hugges för närvarande i Stockholms län på 2 å 3 ställen samt i Västmanlands län på 1 ställe. Emel-

lertid kunna dessa huggningar under inga omständigheter rubriceras såsom omfattande utan snarare såsom små och tillfälliga.

3. Varuti består kommissionens arbete för närvarande?

Med en lokal organisation, uppdelad i 8 förvaltningar försäljer kommissionen för närvarande det vedlager, som genom dess försorg anskaffats.

Under september till och med december månader 1919 hava sålunda försålts cirka 3,000,000 kubikmeter, motsvarande ett värde av cirka 33,000,000 kronor.

Kommissionens vedlager 1 januari 1920 uppgick till i stort sett 4,000,000 kubikmeter.

Utom försäljningen av veden ingår i kommissionens arbete avveckling av tre dotterbolag, varav ett, Stockholms Vedaktiebolag, redan är försålt, försäljning av maskiner, övriga inventarier m. m.»

*Statens
odlings-
kommitté.*

Från statens odlingskommitté har på utskottets begäran lämnats uppgift över av odlingsråden under år 1919 behandlade ärenden angående vanhävd. Av denna uppgift framgår, att fränsett Södermanlands, Kristianstads och Norrbottens län, från vilka län uppgifter icke inkommit till odlingskommittén, 280 vanhävdsfall varit föremål för odlingsrådets prövning, av vilka 22 anmälts till vederbörande länsstyrelse. I de två fall som anmälts till länsstyrelsen i Värmlands län, hava anmälningarna resulterat i de ifrågavarande fastigheternas utarrendering genom länsstyrelsens försorg. Beträffande övriga län saknas uppgift om ärendenas behandling hos länsstyrelsen. Uti den skrivelse, varmed den refererade uppgiften överlämnats till utskottet, har odlingskommittén tillika meddelat, att Kungl. Maj:t efter mitten av maj 1919 icke i något fall förordnat om upplåtande till kronan av vanhävdad jordbruksfastighet.

Utskottet.

Utskottet anser med hänsyn till i propositionen anförda skäl, att förfoganderättslagen i sin helhet ej kan upphöra att gälla den 29 februari 1920. Under sådana förhållanden och med hänsyn till nuvarande vanskliga övergångstid finner utskottet lämpligast att lagen oförändrad prolongeras på ytterligare ett år, så att dess giltighetstid utlöper sedan nästa års lagtima riksdag sammanträtt. Då utskottet sålunda tillstyrker riksdagen lämna Kungl. Maj:t det bemyndigande, som lagen innebär, sker det i den förvisningen, att Kungl. Maj:t tillämpar lagen under dess nya giltighetstid med samma varsamhet som under det år, som nu utlöper, och tillser att dess bestämmelser ej komma till användning med mindre detta påkallas av något allmänt intresse av synnerlig vikt.

Med denna utskottets ställning följer, att utskottet hemställer om avslag å de i herrar Reuterskiölds m. fl., herr Hages, herrar Anderssons i Eliantorp och Westmans i Brobygård samt herr Lindmans motioner framställda yrkandena.

Utskottet får således hemställa,

att riksdagen med avslag å herrar Reuterskiölds m. fl., herr Hages, herrar Anderssons i Eliantorp och Westmans i Brobygård samt herr Lindmans motioner måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 17 februari 1920.

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL VON SNEIDERN.

Reservationer:

1:o) av herr *Johansson* i Sollefteå, som yrkat att utskottet måtte tillstyrka herr Hages motion;

2:o) av herrar *von Sydow*, *Boberg* och *Andersson* i Knäppinge, vilka ansett, att utskottet i anslutning till herr Lindmans motion bort tillstyrka riksdagen att med avslag å den kungl. propositionen för sin del antaga följande

Lag

om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden äger Konungen, på sätt i denna lag stadgas, påfordra, att egendom avstås eller eljest ställes till förfogande för ändamål, varom nedan sägs.

2 §.

1 mom. Finnes erforderligt, för tillgodoseende inom riket eller någon del därav eller å särskild ort av befolkningens behov av vara, som är avsedd att genom sin förbränning alstra värme, ljus eller kraft,

att vara, som nu är nämnd eller som kan användas för åstadkommande, beredande, iståndsättande, tillhandahållande eller transport av dylik vara, ställes till kronans förfogande,

vare innehavaren av sådan vara pliktig att, om Konungen så förordnar, till kronan mot ersättning avstå varan, i den mån densamma icke må av innehavaren behållas enligt vad i 7 § stadgas.

2 mom. Är vara, som på grund av meddelat förordnande skall avstås till kronan ej i så berett skick som erfordras för varans användande till det därmed avsedda ändamålet, vare innehavaren, enligt vad Konungen förordnar, pliktig att innan varan avstås eller därefter låta den undergå nödig beredning, i den mån denna enligt gängse förfarande med varan och ortens sed skulle hava verkställts av innehavaren, om varan ej tagits i anspråk för kronans räkning.

3 mom. Vara, som avstås till kronan, skall av innehavaren avlämnas inom tid och å ort inom länet, som av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat föreskrivas; och vare innehavaren berättigad att, om varan skall avlämnas å annan ort än den, där varan finnes, åtnjuta ersättning av kronan för varans forsling till orten för avlämnandet.

3 §.

Förordnande enligt 2 § må avse jämväl vara, som efter förordnandets meddelande tillverkas eller eljest framvinnes eller ock införes till riket eller inom riket införes till viss del därav.

4 §.

1 mom. För behov, som i 2 § angives, äger Konungen förordna om beslag å där avsedd vara; och må sådant förordnande meddelas även beträffande vara, som därefter framvinnes eller införes.

Då beslag lagts å vara, må innehavare av varan icke förfoga däröver i vidare mån än i 7 § stadgas.

2 mom. Har ej inom trettio dagar från det beslag blev gällande innehavaren förpliktats avstå varan till kronan, och ingiver han till Konungens befallningshavande en till Konungen ställd ansökning om beslagets hävande, skall beslaget upphöra att gälla, där ej sådant förpliktande sker inom lika tid från utgången av nyssnämnda trettio dagar eller från det ansökningen därefter ingavs.

5 §.

1 mom. Där det för tillgodoseende av sådant behov av vara, som i 2 § avses, provas nödigt, att kronan förfogar över fastighet, byggnad eller annan anläggning eller järnväg, fartyg eller annat transportmedel utan att samma egendom

avstås till kronan, vare ägare eller innehavare av egendom pliktig att, i den mån Konungen så förordnar, mot ersättning ej mindre till kronan upplåta egendomen eller del därav med tillhörande inredning eller utrustning än även tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning, som nu är nämnd. Ägare eller brukare av fastighet, som enligt vad nu är sagt upplåtes för drivande av jordbruk, äge dock, där han ej annorstädes förfogar över bostad, att få sig anvisat nödigt bostadsutrymme å fastigheten. Vad i första punkten är stadgat gälle ock om byggnad, som erfordras till bostad åt driftspersonal, samt om mark eller byggnad för upplag.

2 mom. Erfordras för ändamål, som i 1 mom. är sagt, att från fastighet tillhandahålles vara, som där frambringas eller finnes tillgänglig,

eller att vid fabrik eller annan anläggning tillverkas, beredes eller iständsättes viss vara,

eller att med järnväg, fartyg eller annat transportmedel verkställes forsling av viss vara eller av arbetare eller driftspersonal, som för varas framställning eller tillhandahållande erfordras,

utan att kronan i övrigt förfogar över egendomen,

vare ägare eller innehavare av sådan egendom pliktig att, efter ty Konungen förordnar, mot ersättning vidtaga de åtgärder, som för varans frambringande, beredande, tillverkning, iständsättande eller tillhandahållande erfordras, eller verkställa forsling, som nyss är sagd.

Om rätt för innehavare av fastighet eller av fabrik eller annan anläggning att tillgodogöra sig vara, som å fastigheten frambringas eller finnes tillgänglig eller vid anläggningen tillverkas, gälle vad i 7 § stadgas.

3 mom. Tages genom förfogande, som i denna § avses, växande skog i anspråk bör ej utan tvingande skäl avverkning av kronan bedrivas eller innehavaren åläggas i större omfattning än med god skogshushållning är förenligt.

6 §.

Förordnande, varom i 2, 3, 4 eller 5 § förmäles, må avse alla eller blott vissa innehavare av egendom av angivet slag. Förordnandet vare mot innehavaren gällande när han därav fått del; dock att förordnande, som avser vara, vilken efter förordnandets delgivning framvinnes eller införes, skall gälla från det varan framvunnits eller införts.

7 §.

Utan hinder av förordnande enligt 2 § 1 mom., 3 §, 4 § 1 mom. eller 5 § 2 mom. må innehavare av vara behålla eller använda så mycket därav, som ej uppenbarligen överstiger oundgängligt behov för honom eller den, som av honom njuter kost eller stat. Konungen eller den därtill av Konungen förordnats må dock i fråga om vara, som innehavaren förvärvat i uppenbart syfte att åter avyttra densamma, kunna, där i särskilt fall synnerliga skäl därtill äro, förbjuda innehavaren att i någon mån förfoga över varan.

Då vad i första stycket första punkten stadgas vinner tillämpning, äger Konungen eller den därtill av Konungen förordnats bestämma, huru mycket av

varan innehavaren må behålla eller använda. Beslut, varigenom meddelas sådan bestämmelse, må icke innefatta prövning av lagligheten av åtgärd, som varuinnehavaren dessförinnan vidtagit.

Har beslut om förbud eller annan bestämmelse, som ovan i denna § avses, meddelats av annan än Konungen, må innehavaren av varan sist å tjugonde dagen från det han erhållit del av beslutet däröver anföra besvär hos Konungen; dock lände beslutet utan hinder av anförda besvär till efterrättelse, om ej Konungen annorlunda förordnar.

8 §.

Innehavare av vara, som skall avstås till kronan eller tagits i beslag, vare pliktig upplägga, förvara och vårda den; ock varde nödig kostnad härför honom av kronan gottgjord.

9 §.

Skall vara jämlikt 2 eller 3 § avstås till kronan och möter ej genom innehavarens förvällande hinder att varan tages i besittning för kronans räkning, stånde kronan faran för att varan av våda förstöres, försämras eller minskas.

Häves beslag, som enligt 4 § lagts å vara eller upphör det eljest att gälla utan att varan avstås till kronan, och har varan lidit skada till följd av beslaget, gälde kronan ersättning för skadan.

10 §.

Då vara, som jämlikt 2 eller 3 § skall avstås till kronan eller som enligt 5 § 2 mom. skall ställas till kronans förfogande, avlämnas eller eljest för kronans räkning tages i besittning, vare kronan ägare av varan.

11 §.

1 mom. Anspråk på ersättning av kronan, som av denna lag föranledas, skola med iakttagande av vad i 2 mom. av denna § sägs prövas enligt de grunder, om vilka förmäles i gällande lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov; och skall angående sätt och tid för ersättningens bestämmande och erläggande gälla vad i samma lag stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

2 mom. Förordnar Konungen om avstående av vara, varde den innehavaren enligt 2 § tillkommande ersättning för varan bestämd till det värde, som gällde vid tiden för förordnandets meddelande, eller, om varans avstående föregåtts av beslag, till det värde, som gällde, då förordnande om beslaget gavs; för vara, som i 3 § avses, bestämmes ersättningen till det värde, som gällde vid tiden för framvinnandet eller införandet.

Har vara jämlikt förordnande, som i 2 § 2 mom. sägs, undergått beredning, skall ersättningen utgå med hänsyn till det värde, som gällde, när beredningen fullbordats.

12 §.

Har vara, som borgenärer hade såsom pant eller eljest under panträtt i handom, avståtts till kronan, eller har borgenär, som, då vara avstods, hade pant-rätt i varan utan att hava den under panträtt i handom eller ägde rätt att till säkerhet för sin fordran hålla varan kvar, hos den, som det tillkommer att gälda ersättningen för varan, innan sådant skett framställt yrkande att undfå betalning ur ersättningen, varde denna överlämnad till överexekutor i den ort, där varan avstods; och äge beträffande överexekutors förfarande med ersättningen bestämmelserna om fördelning hos utmättningsman av köpeskilling för utmättningsvis såld lös egendom motsvarande tillämpning.

13 §.

Meddelas förordnande, varom i 2, 3 eller 5 § stadgas, äger Konungen, i den mån så prövas nödigt, föreskriva, att egendom skall avstås eller upplåtas eller arbete utföras icke åt kronan utan åt annan, som i förordnandet bestämmes; och skall, då sådan föreskrift meddelats, vad ovan i denna lag stadgas om kronan i tillämpliga delar gälla beträffande den, som sålunda sättes i kronans ställe. Fullgöres ej inom stadgad tid honom åliggande skyldighet att gälda ersättning, som enligt denna lag skall utgå, vare kronan pliktig att, på ansökning av den till ersättningen berättigade, densamma gälda.

14 §.

Det åligger en var att, vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt, lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar i 2 § avsedd vara.

Vägrar någon vid sådan förfrågan att lämna den begärda upplysningen eller finnes skälig anledning misstänka, att han söker vilseleda om sitt innehav av varan, äger Konungens befallningshavande låta verkställa undersökning av salubod, magasin, kontor eller annan lägenhet, varöver han förfogar, samt taga del av hans handelsböcker och andra dylika handlingar.

Vad vid sådan undersökning inhämtas må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med undersökningen avsedda ändamål.

15 §.

Den, som med vetskap därom, att förordnande enligt 2, 3, 4 eller 5 § meddelats, olovligt förfogar över, undansticker, skadar eller förstör vara eller annan egendom, som förordnandet avser, eller eljest åsidosätter vad på honom ankommer till fullgörande av förordnandet eller av eljest enligt denna lag behörigen meddelade föreskrifter eller ock att fullgöra honom enligt 8 § åliggande skyldighet att taga hand om sådan vara, varde dömd till böter ifrån och med etthundra till och med tiotusen kronor eller till fängelse. Äro omständigheterna synnerligen förmildrande, må böter nedsättas till tio kronor; äro de synnerligen försvårande, må dömas till straffarbete i högst två år. Lag samma vare, om någon vid för-

frågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt vägrar att lämna upplysning, varom i 14 § förmåles, eller vid sådan förfrågan eller vid undersökning, som i samma § sägs, söker vilseleda om sitt innehav av någon i 2 § avsedd vara.

16 §.

Delaktighet i brott mot denna lag straffas efter ty i 3 kap. strafflagen är stadgat.

17 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, skola tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

18 §.

Genom denna lag göres ej inskränkning i den rätt till rekvisition, som enligt gällande författningar tillkommer militär myndighet.

19 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, och om verkställighet av förordnande, varom i 2, 3, 4 eller 5 § är stadgat, samt om användande för det avsedda behovet av vad enligt denna lag tagits i anspråk, så ock i övrigt giva de närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1920 och gäller till och med den 28 februari 1921.

Där beslag å vara eller annat förfogande över egendom, varom på grund av äldre lag förordnats, gäller till och med den 29 februari 1920, äger Konungen före den 1 mars 1921 förordna, att nämnda förfogande skall fortfarande gälla, såsom vore därom enligt denna lag förordnat; och vare delgivning av det nya förordnandet ej erforderlig. Har sådant förordnande givits angående beslag, varde den i 4 § 2 mom. bestämda tiden av trettio dagar efter beslag räknad från det beslaget först blev gällande, och skall vad i 11 § stadgas om ersättnings bestämmande till värdet vid den tid, då förordnandet om beslag gavs, äga tillämpning i fråga om det förordnande, som först meddelats.

Har den 28 februari 1921 förordnande om varas avstående till kronan ännu ej blivit mot innehavaren gällande, vare förordnandet utan verkan. Beslag enligt 4 § eller förfogande enligt 5 § gälle ej längre än till nyss angivna tid. I fråga om ersättning, vartill någon enligt denna lag är berättigad den 28 februari 1921 eller för upplåtelse, som därefter gäller, så ock beträffande ansvar för förseelse, som i 15 § avses, där den begåtts före den 1 mars 1921, skall vad i denna lag stadgas fortfarande äga tillämpning.

3:o) av herrar Westman och Nilsson i Vibberbo, som anført:

»För vår del finna vi ej tillräckliga skäl anförda för utskottets hemställan, att förfoganderättslagen skall oförändrad prolongeras på ytterligare ett år. Vi anse, att utskottet vid denna hemställan ej tillfyllest behjärtat den stora vikten såväl ur statsrättslig som praktisk synpunkt därav, att de utomordentliga befogenheter denna lag lägger i regeringens hand så snart ske kan inskränkas och avvecklas. Då enligt vår mening bland annat möjligheterna till ett återupptagande av den under kristiden förekommande statsdrift, som ägt rum exempelvis genom bränslekommissionen, böra undanröjas, kunna vi ej heller ansluta oss till en hemställan om bifall till det yrkande, som framförts i den av hr Lindman väckta motionen. Med stöd av vad vi sålunda anført anmäla vi vår reservation mot utskottets beslut.